

IRAK SÜNNİLERİNİN SEÇİM KAZANIMLARI VE GELECEĞE YÖNELİK İHTİMALLER

MEHMET ALACA

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“

Son seçimlerde Mukteda es-Sadr'dan sonra en büyük ikinci parti olarak parlamentoya giren Takaddum'un göreceli zaferi, Sünni toplum ve siyaseti açısından bir toparlanmaya işaret edebileceği gibi ülkenin siyasi geleceğinde Sünnilerin daha fazla varlık göstermesine imkân sunabilir.

”

Irak Parlamentosunun 329 üyesinin seçildiği 10 Ekim 2021'de gerçekleştirilen seçimlerde ülkenin yaklaşık 40 milyon nüfusunun üçte birini oluşturan Sünniler belirgin kazanımlar elde etmiş görünmektedir. Seçimlerde Parlamento Başkanı Sünni siyasetçi Muhammed Halbusi'nin liderliğindeki Takaddum

İttifakı 37 sandalye kazanırken, yine Sünni lider Hamis Hancar liderliğindeki Azim İttifakı 13 sandalye elde etti. 2003'teki ABD işgaliyle birlikte Saddam Hüseyin'in devrilmesi ardından, kademeli olarak zayıflayan Sünni siyaset, IŞİD'in 2014'te Musul başta olmak üzere Sünni yoğunluklu vilayetlerde varlık göstermesi üzerine önemli ölçüde kriminalize edildiği gibi daha fazla parçalandı. Bu açıdan son seçimlerde Mukteda es-Sadr'dan sonra en büyük ikinci parti olarak parlamentoya giren Takaddum'un göreceli zaferi, Sünni toplum ve siyaseti açısından bir toparlanmaya işaret edebileceği gibi ülkenin siyasi geleceğinde Sünnilerin daha fazla varlık göstermesine imkân sunabilir. Öte yandan, seçimlerle birlikte Sünni siyasetin merkezinin Musul'dan Anbar'a kayacağı da değerlendirilmektedir.

PARÇALANAN SÜNNİ SİYASETİ

Nüfusunun yüzde 60-65'inin Şii olduğu bilinen Irak'ın, kuruluşun-

dan itibaren Sünni liderlerin egemenliğinde olması ve özellikle de Baas iktidarlarıyla birlikte Şii siyasete ve topluma yönelik artan baskılar, 2003 işgaliyle birlikte yön değiştirerek Sünnilerin benzer süreçleri yaşamasına neden olmuştur. İşgalle birlikte orduda ve bürokraside yaşanan köklü değişiklikler nedeniyle sistemden dışlanan Sünnilerin, ülkeyi yöneten Şii iktidarların ayrıştırıcı tutumu da devlete olan güvenlerini yitirmesini hızlandırmıştır. Özellikle Nuri el-Maliki'nin 2006'da başbakan olmasıyla birlikte Sünnilerin siyasi temsilinin kısıtlanması, Sünni bölgelerine yatırımların azalması, artan işsizlik ve yoksulluk problemlerine duyarsız kalınması ve radikal gruplara karşı yeterli güvenlik önlemlerinin alınmaması Sünni toplumu ve siyaseti olumsuz etkilemiştir.

Özellikle 2007'de süresince el-Kaide terörizmi karşısında sarsılan Irak'ta, ABD desteğiyle Sahva (Uyanış) Hareketi adı verilen Sünni güçlerin el-Kaide terörizmine karşı mücadele etmesi, Sünni toplumu motive etmiştir. Ancak 2012'de Irak Ulusal Hareketi'nin (Irakiye) Sünni liderlerinden eski Maliye Bakanı Rafi İsavî'nin Felluce'deki evinin Maliki'ye ait birlikler tarafından basılması, Maliki'yi Saddamlaşmakla suçlayan Sünni kökenli eski Başbakan Yardımcısı Salih el-Mutlak'ın görevinden alınması ve dönemin Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarek el-Haşimi'nin idama mahkûm edilmesi gibi pek çok hadise Sünni siyaseti zayıflattığı gibi toplumsal gerilimi de artırmıştır. Nitekim toplum üzerindeki sistematik baskıların 2012'nin sonunda patlak vermesiyle Musul,

Selahaddin, Kerkük, Anbar ve Di-yala vilayetlerinde başlayan Maliki karşıtı yoğun protestoların şiddetle bastırılması ve yıllardır devam eden sistematik baskılar, terör örgütü IŞİD'in bazı Sünni gruplar arasında zemin bulmasını kolaylaştırmıştır.

IŞİD'in 2014'te Musul başta olmak üzere Irak topraklarının neredeyse üçte birini kontrol etmesinin ardından İran yanlısı grupların Sünni bölgelerde etkinlik göstermesi, hâlihazırda dağıntık Sünni siyasetini daha karmaşık bir pozisyona itmiştir. Zira IŞİD'in 2017'deki yenilgisinin ardından Sünni elitler bölünmüş ve bazıları İran yanlısı Şii gruplarla ittifaklar yapmıştır. Nitekim 2018 seçimlerinde oldukça dağıntık biçimde seçime giren Sünniler total etki gösteremezken Halbusi, İran yanlısı Fetih İttifakı'yla birlikte hareket ederek ülkenin en genç parlamento başkanlığı sıfatını elde etmiştir. Son seçimlerde İran yanlısı Fetih ciddi hezimet yaşarken, ciddi çıkış yakalayan Halbusi'nin gelecekteki hamleleri ve yönelimi Sünni siyasetin geleceği açısından turnusol işlevi görecektir.

MUSUL'DAN ANBAR'A KAYAN SÜNNİ LİDERLİĞİ VE LİDERLİKTEKİ REKABET

Seçimler, Sünnilerin daha uyumlu bir siyasi güç olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Sünni oylarını önemli ölçüde domine etmeyi başaran Takaddum ve Azim'in yeni dönemde öne çıkması muhtemeldir. Özellikle Halbusi'nin Anbar Valiliği esnasında altyapı projelerini desteklemesi, parlamento başkan-

lığı sırasında kamu atamalarında ülkenin tüm bölgelerinden Sünnilere alan açma çabalarının yanı sıra hem etnik ve mezhepsel olarak bölünmüş Irak siyasetinde hem de Sünni iç siyasetindeki mezhepçiliği ve dağıntıklığı geliştirdiği pragmatik-seküler yaklaşımla aşarak öne çıktığı değerlendirilmektedir. 2018 seçimlerinde altı sandalye kazandığı Anbar Kimliğimiz listesinin başında olan Halbusi, parlamento başkanlığının sunduğu imkânlarla kişisel karizmasını pekiştirmiştir. IŞİD sonrası Sünni bölgelerde bazı İslamcı grupların popüleritesinin azalması da Halbusi'nin etki alanını genişletmesine fırsat vermiştir. Bu açıdan, karizmasının yanı sıra mezhepçi olmayan ve pragmatik tarzı yardımıyla Halbusi, Sünni toplumun yaralarını dindirme ve dağıntık Sünni siyaseti toparlama konusunda imkâna sahip görünmektedir.

Halbusi'nin Takaddum İttifakı hem Anbar'da hem de Musul'da iyi sonuçlar elde ederek Sünni siyasetindeki Anbar-Musul ikiliğini önemli ölçüde ortadan kaldırdığı gibi Sünni siyasetin liderlik merkezini Musul'dan Anbar'a kaydırabilir.

Halbusi'nin seçimlerde ikinci parti olmasıyla birlikte Irak'ta Sünni siyasetin geleneksel dinamikleri değişmiştir. Zira Musul merkezli Usame ve Esil Nuceyfi kardeşlerin ve Müslüman Kardeşler'den etkilenen Irak İslam Partisi'nin yeni dönemde merkez siyasetinde ve

yerelde etkinliği yok olmuş görünmektedir. Bilindiği üzere Sünni liderliği 2014'e kadar Musul merkezli liderler üzerinden yürütülmüştür. Bu anlamda yeni dönemde Sünni siyasetin en güçlü figürü olarak öne çıkan Halbusi'nin Takaddum İttifakı hem Anbar'da hem de Musul'da iyi sonuçlar elde ederek Sünni siyasetindeki Anbar-Musul ikiliğini önemli ölçüde ortadan kaldırdığı gibi Sünni siyasetin liderlik merkezini Musul'dan Anbar'a kaydırabilir. Irak'ın farklı bölgelerindeki Sünni Araplar arasında değişiklikler bulunmaktadır. Çoğunlukla aşiret yoğunluklu olan Sünni bölgelerin bazıları laik ve milliyetçiyken, bazılarıysa dindarlık hatta aşırıcılık yanlısıdır. Bu açıdan mezhepçi bir tonu olmayan Halbusi, Sünni siyasetinde bölgesel ve ideolojik ayrışmaları ortadan kaldıracak yeni bir eğilimi beraberinde getirebilir. Zira seçimde tasfiye olan aktörlerin, Sünni bölgelerin IŞİD tarafından tahrip edildiğini gören mezhepçi siyasete katkıda bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Özellikle de radikalizmin eskisi gibi karşılık bulmaması Halbusi'nin elini güçlendirmektedir. Bu bağlamda Halbusi'nin Sadr'ın kurması muhtemel görünen hükümette yer alması hem Sünni siyasetinin hem de toplumun kazanımlarını pekiştirecektir. Oldukça zor görünse de Hancar'ın da Halbusi ile hareket etmesi hâlinde söz konusu kazanımlar ve siyasette Sünni etki kapasitesi daha da güçlenebilir.

Halbusi ve Hancar'ın İran'la yakın bağları Sünniler arasındaki siyasi birliğin önündeki en belirgin engellerden biri olarak durmaktadır. Bu açıdan Musul'daki Sünni liderlerin görece en belirgin özelliklerle-

rinin İran karşıtlığı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Halbusi'nin Eylül 2018'de üstlendiği Irak Parlamentosunun en genç başkanı olarak hızlı yükselişi İran yanlısı Fetih'le iş birliği içinde çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Anbar Valiliği yaptığı sırada, Irak'taki milis güçlerin çatı oluşumu Haşdi Şaabî'nin bünyesindeki İran yanlısı gruplar Anbar'daki Sünni aşiretlerle ilişki kurmak için Halbusi'ye ihtiyaç duymuştur. Halbusi'nin bunun karşılığında 2018'de parlamento başkanı olarak ödüllendirildiği tartışılmıştır. Buna karşın Halbusi, Anbar valisiyken verdiği bir röportajda, İran bağlantılı Şii milislere atıfta bulunarak "Irak'tan Suriye'ye (silahlı savaşçıların ve silahların) transferini kesmemiz gerekiyor" ifadeleri pragmatik siyasetini göstermektedir. Bunun yanı sıra 2018'deki seçimlerden bu yana Hancar da İran yanlısı partilere ve bireylere yakın görülmektedir. Öyle ki İran Dışişleri eski Bakanı Muhammed Cevad Zarif nisan ayında Hancar'ın Bağdat'taki evini ziyaret etmiştir. Öte yandan, ABD Hazine Bakanlığının Aralık 2019'da İran yanlısı milis grubu Asaib Ehlil Hak'ın liderlerinin yanı sıra Hamis Hancar'ı "hükümet yetkililerine rüşvet vermek ve yolsuzluğa bulaşmakla" yaptırım listesine aldığını belirtmek gerekmektedir. Bu anlamda Halbusi ve Hancar'ın İran etkisinden kurtulamaması -çok zor olsa da hâlinde Sünni siyasetin yeni bir ivme yakalaması zor görünmektedir.

Öte yandan, iki Sünni lider arasındaki rekabet de Sünniler arasındaki siyasi birliği etkileyecek

gündemlerden biri olarak görülmektedir. Şii siyasi sistemi ciddi ölçüde parçalanmış durumdayken, Sünnilerin bazı küçük partilerin dışında Halbusi ve Hancar arasında iki kampa ayrıldığı görülmektedir. Bu kamplaşmanın sadece Sünniler arasında değil bölgesel Sünni jeopolitiğini yansıtan yönünün de olduğu görülmektedir.

Hatırlanırsa iki lider seçimlerden birkaç gün önce Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile aynı ayı bir araya gelmiş, toplantıda Erdoğan'ın iki liderin seçim sonrası birlikte hareket etmesi konusunda tavsiyede bulunduğu gündeme gelmiştir.

Zira Halbusi'nin Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Ara-

bistan ile yakın olduğu tahmin edilirken, Hancar'ın daha çok Katar ve Türkiye ile güçlü temaslarının olduğu bilinmektedir. Bu açıdan iki aktörün İran ve İran yanlısı gruplarla ilişkilerinin yanı sıra söz konusu Sünni ülkelerle temaslarının niteliği de Irak'ta Sünni siyasetinin geleceğine dair öngörü sunacaktır.

Hatırlanırsa iki lider seçimlerden birkaç gün önce Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile aynı ayı bir araya gelmiş, toplantıda Erdoğan'ın iki liderin seçim sonrası birlikte hareket etmesi konusunda tavsiyede bulunduğu gündeme gelmiştir. Sonuç olarak iki lider arasındaki sorunların çözülmemesi ve farklı bloklarla hareket etmesi genel anlamda Sünni siyasetin bütünleşmesini inkıtaa uğratacağı gibi travmalarla yaşayan Sünni toplumun güvenini daha da yaralayacaktır. ■